

**МУЗИКОЗНАВЧА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМ. ШЕВЧЕНКА: ПОДІЇ, ЛЮДИ, ЗДОБУТКИ**

Гнатишин О. Є.

ВСТУП

Перша третина ХХ ст. в Україні – пора усамостійнення багатьох наукових галузей, зокрема й науки про музику. Як окрема ділянка гуманітаристики, вона остаточно склалася в Україні у 1920–1930-х роках. На той час Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ)¹ переживало вже третій етап своєї діяльності: відома й авторитетна наукова інституція важко перенесла Першу світову війну, руйнацію музею, друкарні, бібліотеки, гостро відчувала адміністративно-політичні утиски польської влади. Однак ціною великих зусиль, за чималих фінансових труднощів учені намагалися зберігати організований і цілеспрямований розвиток української науки на основі західних наукових традицій з урахуванням національних світоглядних засад і потреб.

Реформування Товариства імені Шевченка з літературного у наукове в 1892 році повело за собою структурування інституції. Відповідно до напрямів дослідницьких інтересів були створені належні секції. Їхніми членами ставали провідні українські вчені в різних галузях знань. Із часом до них приєднувалися кращі, визнані світовим науковим співтовариством, зарубіжні фахівці.

З 1873 по 1940-й роки Товариство фізично існувало у Львові (у двох інших провідних наукових центрах Києві і Харкові, які тоді перебували під владою російського самодержавства, сувора заборона на вживання української мови унеможлилювала розвиток національної науки, тоді як у складі Австро-Угорської імперії умови для цього були терпимішими), проте воно ніколи не було місцевим галицьким утворенням, а завжди всеукраїнським.

Осередок музикознавців виник у складі НТШ доволі пізно: понад сорокарічна його відсутність у структурі Товариства пояснюється браком фахівців у цій галузі: навіть у першій чверті ХХ ст. вони ще здобували вищу музичну освіту у Празі, Відні або Львівському (польському) університеті. Винятком була лише діяльність С. Людкевича і Ф. Колесси, котрі у перші роки ХХ ст. вже активно працювали на ниві музичної фольклористики в лоні НТШ. Ще навчаючись на відділі

---

¹ Наукове товариство імені Шевченка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_товариство_імені_Шевченка.

української та класичної філології Львівського університету, С. Людкевич розпочав роботу в Етнографічній комісії, розшифровуючи записані Й. Роздольським українські народні пісні. За цю кропітку роботу 2 січня 1902 р. його було обрано дійсним членом цієї комісії НТШ. Після прослуханих лекцій з музичних дисциплін у видатного австрійського композитора А. Брукнера та закінчення філософського факультету Львівського університету занурився у вивчення українського пісенного фольклору й Ф. Колесса, котрий за заслуги в цій ділянці у 1909 р. також був обраний дійсним членом Етнографічної комісії НТШ.

Тимчасом музична культура знаходила свій відгук у виданнях НТШ силами зацікавлених культурно-громадських діячів або представників суміжних галузей знань. Аж до 1912 р. вони регулярно писали огляди і рецензії на збірники та окремі публікації для рубрики «Бібліографія», що її містив до війни кожний тодішній том «Записок НТШ» (далі – ЗНТШ) крім т. 100 (з перервою від 1914 до 1922 р.). В поле зору оглядачів потрапляли видання з Вільна, Санкт-Петербурга, Казані, Києва, присвячені розвитку церковної музики, аналізу давніх співаників, Богогласника, творчості композиторів (А. Веделя, архімандрита Теофана, Д. Бортнянського, С. Воробкевича), ілюструючи рівень тогочасної поінформованості та заангажованість українських інтелектуалів у сферу культурно-музичних зацікавлень.

В умовах воєнного часу московити заборонили діяльність Товариства, опечатали друкарню і книгарню, знищили інвентарі і каталоги бібліотеки, річники українських часописів і т. ін., що зруйнувало чимало наукових планів. Лише по відході російського війська, що невдовзі після вибуху першої світової війни зайняло Львів і Галичину, Товариство почало сьак-так відновлювати свою діяльність. Через брак коштів «Записки НТШ» виходили вкрай нерегулярно і часто без традиційних рубрик². На певний час зникли й музичні огляди. Вони поновилися хіба аж у 1937 р. у Томі 155 оглядом К. Студинського публікації Ф. Шешка про чеха Яна Прача³ та кількома рецензіями Ф. Колесси⁴. Останні фактично стали першими фаховими відзивами на «художню» музику.

---

² Так початок статті П. Крип'якевича «Богородиця у гімнографії Східної Церкви» з'явився у 1914 (Круп'якевич Р. De hymnographia Mariana in Ecclesia Graeca. *Записки НТШ*. Львів, 1914. Т. 121. С. 1–62), а закінчення – аж у 1917 році (*Записки НТШ*. Львів, 1917. Т. 123–124. С. 1–56).

³ Студинський К. [Рец. на публ.]. Шешко Федір. Ян Прач – один із перших збирачів і гармонізаторів українських мелодій. *Записки НТШ*. Львів, 1937. Т. 155 : Праці Філологічної секції... С. 298.

⁴ Колесса Ф. Рец. на публ.: "Kultur und Schallplatte". Mitteilungen der Carl Lindström Aktiengesellschaft, Kultur-Abteilung. Berlin, 1931. № 11–12. *Записки НТШ*. Львів, 1937. Т. 155 :

Натомість починаючи з 1918 р. на сторінках видання почали з'являтися перші власні наукові дослідження – праці Ф. Колесси з етно-музикології. Відтак упродовж десятиліття були опубліковані «Наверст-воване і характеристичні признаки українських народніх мелодій» (1918, Т. 126–127), «Українські народні думи у відношеню до пісень, віршів і похоронних голосінь» (1920, Т. 130; 1922, Т. 132), «3 царини української музичної етнографії» (1925, Т. 136–137), «Формули закінчення в українських народніх думах у зв'язку з питанням про наверстування дум» (1937, Т. 155). А ще – розвідки К. Студинського про літератора і композитора Павла Леонтовича (1921, Т. 131; 1922, Т. 132; 1925, Т. 136–137), М. Возняка про два співаники половини і третьої чверті XVIII в. (1922, Т. 133) та «Із співаника Домініка Рудницького» (1929, Т. 150). Показово, що з 1925 р. музикалії друкувалися в уже спеціалізованих томах «Записок», а конкретно – «Працях Філологічної секції».

В міру розвитку музичної культури та здатностей фахово її оцінювати зростала потреба мати для цього окремий друкований орган. Його з особливим нетерпінням очікували зі створенням окремої структурної ланки НТШ – його Музикознавчої комісії.

1. Заснування Музикознавчої комісії при НТШ

1.1. Спілка Українських Професійних музик

Організація осередку музикознавців при НТШ припала на середину 1930-х років, увінчавши довгий підготовчий процес формування кадрів національної науки про музику. Для постанови об'єднання фахівців у сфері дослідження музики мусіли скластися необхідні умови: передусім – наявність групи зацікавлених у спільній праці патріотично налаштованих і відповідно освічених музикологів, а ще – помітний розвиток композиторської творчості та достатній рівень виконавської майстерності. Не менш важливою була і загальна музична освіченість українського громадянства, що дозволяла б розуміти й відповідно оцінити результати праці дослідників.

Сприятлива ситуація намітилася з поверненням у Галичину після здобуття високої музичної освіти в кращих спеціальних закладах Західної Європи талановитих митців, сповнених енергії, свіжих ідей та задумів. Поруч із музикознавцем, фольклористом, педагогом С. Людкевичем (котрий після прослуханих лекцій на музикознавчому факультеті Музично-історичного інституту Віденського університету

Праці Філологічної секції. С. 352–353; Його ж. Sachs Curt. Südostasiatische Orchester. Там само. С. 353; Його ж. Lachmann Robert. Von der Kunstmusik des vorderen Orients. Там само. С. 353–354.

1908 р. отримав ступінь доктора філософії в галузі музики), розпочали свою діяльність у Львові інші, а також молодше покоління. У 1915 р. повернувся до Львова випускник Празької консерваторії та слухач лекцій у Карловому університеті композитор, педагог і музикознавець Василь Барвінський. Згодом, у 1926-му, переїхав до Львова музикознавець, піаніст і композитор Борис Кудрик, котрий закінчив тут навчання в Інституті музикології при університеті у польського професора А. Хибінського. З 1928 р. у вир розвитку галицької музичної освіти та культури активно занурився слухач того ж Інституту Львівського університету композитор і музикознавець Нестор Нижанківський. Склавши підсумковий іспит у Віденській музичній академії та пропрацювавши деякий час на посаді доцента музичного відділу Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі, він уже мав неоціненний досвід в організації української наукової та творчої інтелігенції.

На початку 1930-х після завершення навчання на музикологічному відділі Карлового університету, кількарічної науково-педагогічної роботи в Українському Педагогічному Університеті ім. М. Драгоманова та короткотривалого викладання у Музично-Драматичному інституті в Харкові повернувся додому і дипломований доктор музикології Зиновій Лисько⁵. Після Львівського (у проф. А. Хибінського) та Віденського (у проф. Г. Адлера) університетів, Віденської Музичної академії, Вищої школи майстерності при Празькій консерваторії, з дипломом доктора філософії (по спеціальності музикологія) у Празькому Карловому університеті, приїхала до Львова у 1934 р. й Стефанія Туркевич-Лукиjanович⁶.

Тож отримавши фундаментальну освіту в найпрестижніших тоді музичних закладах Європи, збагатившись новими західними художніми віяннями, познайомившись із різними модерними тенденціями і напрямками, визначившись із естетичними пріоритетами, набувши різноманітного (у тому числі й дослідницького) досвіду, перейнявши від пражан організованість, систематичність, послідовність і докладність

---

⁵ У 1926 р. на музикологічному відділі Карлового університету під керівництвом відомого чеського музикознавця З. Неєдли З. Лисько захистив докторат «С. Артемовського-Гулака «Запорожець за Дунаєм» і його відношення до Моцартового «Викрадення із Серайло».

⁶ Захищена у 1934 р. дисертація С. Туркевич-Лукиjanович (пізніше С. Туркевич-Лісовська), виконана під керівництвом того ж З. Неєдли, мала назву «Український елемент у творах П. І. Чайковського «Черевички» («Кузнец Вакула») та Н. Римського-Корсакова «Ночь перед Рождеством» і порівняння їх з оперою Миколи Лисенка «Різдвяна ніч». Як видно, дійсний член НТШ (його Філологічної секції) З. Неєдли долучився до вишколу кількох провідних українських музикознавців, а саме В. Барвінського, З. Лиська, С. Туркевич-Лукиjanович.

у роботі, активні молоді музиканти прагнули використовувати свої знання й вміння в рідному краї.

Відразу прийшло розуміння, що розрізнена персональна праця митців не дає особливих результатів і необхідно об'єднати зусилля. Тому весною 1934 р. кільканадцятьма музикантами Львова був створений «Союз Українських Професійних Музик» (СУПроМ) (голова Н. Нижанківський, заступник З. Лисько, секретар Р. Савицький), з яким пов'язані важливі якісні зрушення в музичному житті Галичини. Проіснувавши до 1939 р., він вперше об'єднав фахових музикантів на певних умовах і організував їх у чотирьох секціях за родом музичної діяльності (композиторську, виконавську, педагогічну та музикознавчу). До музикознавчої секції, крім С. Людкевича, увійшли дослідники історії церковної та світської західноукраїнської музики Б. Кудрик⁷ та З. Лисько, випускник відділу музикології філософського факультету Ягеллонського університету в Кракові (1925–1929), доктор музикології Василь Витвицький (з Перемишля)⁸, пізніше – скрипаль, випускник Празької консерваторії (1937), доктор музикології в Карловому університеті Євген Цегельський⁹.

Діяльність СУПроМу була різномірною і, що важливо, – вперше орієнтованою на розв'язання злободенних мистецьких завдань. У Музикологічній секції, що налічувала усього 5 членів, переймалися «справою збирання ріжних даних до уладження історії української музики»¹⁰. Згодом, задля «пропаганди музичної справи», ухвалили також писати популяризаторські статті на різні теми для вміщення їх у пресі¹¹. Однак найпомітнішими стали фундаментальні дослідження української музики, що їх тоді писав Б. Кудрик («Огляд історії української церковної музики» (1937) та З. Лисько («Піонери музичного мистецтва в Галичині» (1932–1937).

В останні роки діяльності СУПроМу його члени переймалися виданням спеціального періодичного музичного журналу-місячника «Українська музика». Обговорювалися його рубрики (серед яких крім

---

⁷ На той момент слухач філософського факультету Віденського університету та випускник Інституту музикології Львівського університету (у А. Хибінського) Б. Кудрик уже випустив у світ монографію «Українська народна пісня і всевітня музика» (Львів, 1927. 29 с.) і захистив докторат на тему «Dzieje ukraińskiej muzyki w Galicji w latach 1829–1873» (Історія української музики у Галичині в роках 1829–1873) (1931).

⁸ В. Витвицький захистив там докторат на тему «Руська сольна пісня в Галичині II половини XIX століття».

⁹ Тема дисертації Є. Цегельського на отримання ступеню доктора музикології в Карловому університеті «Чехи і галицько-українська світська музика в XIX ст.».

¹⁰ Книга протоколів Союзу Українських Професійних Музик у Львові. *Союз Українських Професійних Музик у Львові: Матеріали і документи*. Львів, 1997. С. 73.

¹¹ Книга протоколів Союзу Українських Професійних Музик у Львові... С. 75.

офіційних повідомлень, хроніки музичного життя, рецензій концертів, мали місце й «поважніші статті наукові або науково-популярні»). На відміну від попередніх музичних календарів, альманахів «Українська музика» задумувалася як періодичне видання, покликане «зберігати й науково опрацьовувати музичне минуле та об'єктивно реєструвати й навітлювати сучасне»¹². За короткий період свого існування (неповні три роки) видання вперше засвідчило різноманітність інтересів дослідників (музична фольклористика, історія української та зарубіжної музики, музична естетика) та деякий науковий рівень статей. Серед їх авторів були Д. Антонович, В. Витвицький, Б. Кудрик, Ф. Колесса, З. Лисько, С. Людкевич, Ф. Стешко, В. Барвінський. Друкувалися в журналі й праці зарубіжних авторів (Ф. Бузоні «Спроба нової естетики музики» в перекл. А. Рудницького), З. Неєдлі («М. Лисенко й українські народні пісні»), Г. Аншюц («Напрямки і можливості модерної музики» у перекл. з нім.)).

Загалом «Українська музика», що виходила тільки з 1937 по вересень 1939 р. (головний редактор З. Лисько) залишила помітний слід в історії музичної культури України, бо ознаменувала початок нового етапу у розвитку музичної періодики, ставши першою на західних землях України «трибуною» для фахових українських музикознавців. У 1939 р. журнал почав виходити у співпраці з Музикознавчою комісією НТШ, і в ньому вперше взяли участь етномузикологи. Так побачили світ «Народна музика на Поліссі» Ф. Колесси та «Формальна побудова українських народних пісень» З. Лиська. Їхній почин доводив, що етномузикологія, яка доти була присутня на сторінках «Записок НТШ» та «Етнографічного збірника Наукового товариства ім. Шевченка» – друкованого органу Етнографічної комісії – є рівноправною гілкою музикознавства зі своїм власним предметом вивчення і, отже, може бути «законно» представленою у своєму спеціальному виданні.

Не зважаючи на певні успіхи, організована систематична робота членів СУПрому, на яку розраховували, не відбувалася. Це пояснювалося «численними зовнішніми перешкодами», браком відповідальності і дисципліни, викликаними «нерозумінням наших цілей, завдань, навіть нашого існування як музик-фахівців»¹³. Тож СУПром перетворився в організацію профспілкового типу, яка пробувала лише певним чином регулювати наукову працю, с'як-так забезпечуючи її фінансово. Відтак починаючи з 1938 р. у протоколах засідань СУПрому зникають згадки про музикологічну секцію (остання – у Звіті від

---

¹² Від упорядників. *Місячник «Українська музика» (1937–1939): Систематичний покажчик змісту журналу / Упоряд. Р. Мисько-Пасічник, В. Пасічник. Львів, 2003. С. 4.*

¹³ Книга протоколів Союзу Українських Професійних Музик у Львові... С. 88.

25 листопада 1937 р.), а у вересні 1939 р. й сам СУПром припинив своє існування.

Проте задовго до цього, відчуваючи безперспективність існуючого об'єднання, вчені шукали інших засад спільної діяльності. Їхні погляди звернулися в бік НТШ як установи академічного типу.

1.2. Установчі збори Музикознавчої комісії

22 березні 1936 р. відбулося вступне засідання ініціаторів створення музикознавчого осередку при НТШ. Про намір колишніх членів Музикознавчої секції СУПрому створити Музикознавчу комісію при НТШ оголосив С. Людкевич. Він також окреслив мету комісії та завдання для її членів. Музикознавець особливо наголосив на потребі об'єднати вивчення музичного фольклору і професійної музики, а ще – зосередитися на дослідженні музичної акустики, музичної психології, історії української музики (передусім через суттєві прогалини в знаннях про два останні століття та глибшу давнину), зайнятися впорядкуванням джерел нашої музики. Виділення історії української музики з-поміж інших завдань пояснюється необхідністю на повний голос заявити про українську культуру як таку, що властива окремій – українській – нації, зі своєю давньою минувиною, самобутніми рисами. При тому всі розуміли, що особливе місце в цій справі мало належати дослідженню творчості М. Лисенка як основоположника української класичної музики. Тим більше, що на той час контакти композитора з НТШ вже мали певну історію¹⁴. Та й сама творчість композитора і його наукові розвідки були добре відомі в Галичині, а 13 березня 1892 р. Загальні збори навіть запросили М. Лисенка стати Почесним членом НТШ, на що композитор відповів Президії НТШ згодою і «великою душевною подякою»¹⁵. Зі створенням Музикознавчої комісії НТШ М. Лисенко став об'єктом спеціального вивчення, а з її відновленням у незалежній Україні ще й патроном.

На вступному засіданні комісії мав слово і Ф. Колесса, котрий закликав до розширення предмету досліджень, а саме систематичних дослідів історії української музичної *культури*, пропонуючи брати до уваги не тільки саму музику (її мелодику і ритміку, впливи сусідніх народів та ін.), а й творчість професійних співців, народні інструменти, відношення народної музики до штучної та інше. Про нав'язування

---

¹⁴ Мельник-Гнатишин О. Микола Лисенко і Наукове товариство імені Шевченка. *Затиски НТШ*. Т. 247: Праці Музикознавчої комісії. Львів, 2004. С. 363–375.

¹⁵ Офіційне іменування М. Лисенка почесним членом НТШ відбулося на Загальних зборах НТШ у 1904 р. Мороз М. Матеріали до хронології діяльності Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1944 роки). *З історії Наукового товариства імені Шевченка: Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові*. Львів, 1997. С. 280.

зарубіжних контактів (зокрема з советськими діячами, з Інститутом Слов'янської музики в Празі) у вигляді обміну рукописами праць, статей, програмок говорив В. Барвінський. Більшість учасників засідання визнали потребу заснування спеціального музичного часопису, який би висвітлював результати праці вчених¹⁶.

На тому першому зібранні було затверджено офіційну назву наукового осередку (Музикознавча комісія НТШ) та обрано його керівний склад: голову – С. Людкевича, заступника – З. Лиська, секретаря Б. Кудрика, субсекретаря О. Хоминського¹⁷.

Наступні засідання Музикознавчої комісії НТШ були присвячені розгляду багатьох питань, як-от: залучення до роботи Комісії нових членів, святкування ювілеїв композиторів В. Матюка та М. Лисенка, товариства «Просвіта» із приготуванням приурочених їм наукових рефератів (31.X.1937), спільного видання СУПромом та НТШ журналу «Української музики», відтак зміни його характеру (на «більш науковий»), висловлювалася необхідність опрацювання української ното- та бібліографії, створення словника українських композиторів, дослідження творчості маловідомих композиторів¹⁸. Ці напрями діяльності, визначені вже на початку роботи осередку науковців, залишалися пріоритетними в науці про музику впродовж багатьох наступних десятиліть.

Як видно, діяльність Музикознавчої комісії у 1930-х рр. була нетривалою й, на перший погляд, мало результативною. Її члени, котрі паралельно мали багато різних (професійних і громадських) обов'язків, навіть не встигли видати окремого колективного збірника наукових праць: залишилися опублікованими тільки дві, згадувані вище, більші статті в журналі «Українська музика». Проте з бігом часу показали справжні досягнення Комісії: в нелегких для українців умовах польської державності вчені змогли об'єднатися в окрему наукову структуру, залучити до своєї діяльності усіх, провідних на той час, фахових українських музикознавців, на етапі усамостійнення нової галузі виділити важливі для української музичної науки завдання і дальші перспективи, виробити такий періодичний орган, що не лише інформував про найважливіші події місцевого, наддніпрянського та закордонного музичного життя, композиторської творчості, музичних інституцій та багато іншого, а й публікував результати персональних наукових досліджень у сфері народної та авторської музики.

---

¹⁶ Більше і дет. у: Горак Я. Протоколи засідань Музикознавчої комісії НТШ. *Українська музика*. 2018. Ч. 2. С. 124.

¹⁷ Горак Я. Протоколи засідань Музикознавчої комісії НТШ... С. 126.

¹⁸ *Ibid.* С. 132–134.

Подальшому розвитку академічного центру українського музикознавства завадив прихід до Львова у вересні 1939 р. «радянської» влади. У січні 1940-го вона розпустила НТШ, націоналізувавши його будинки, музеї, друкарню, книгарню та ін. Вихід «Української музики» відтермінувався аж на понад сімдесят літ.

2. Еміграційна діяльність членів Музикознавчої комісії НТШ

Встановлення нової – «радянської» – влади «спочатку супроводжувалося пропагандистськими обіцянками величезних перспектив, небувалого розквіту «мистецтва для народу і в ім'я народу», досягнення нових, зокрема й наукових вершин. Насправді обернулося жорстокими репресіями, нав'язуванням тоталітарної ідеології ігноруванням національних традицій на користь уніфікованого «пролетарського інтернаціоналізму». Працюючи в таких умовах, важко було залишатися вільним як у виборі тем, так і методах їх вивчення, а найбільше – способами висновкування. Через те другий прихід більшовиків до Львова у 1944 р. спричинив активну еміграцію («великий вихід») багатьох членів НТШ у західноєвропейські країни. Зазнавши важких персональних і матеріальних втрат, і саме НТШ змушене було перенести свою діяльність за межі Батьківщини. Тому приблизно з 1947 р. були створені крайові відділи НТШ у Європі, Американський, Канадський та Австралійський осередки.

Чимало членів Музикознавчої комісії НТШ теж опинилися за межами Батьківщини, але згодом знайшли себе в діяльності осередків Товариства за місцем проживання. Так, заступник голови Музикознавчої комісії (в минулому Січовий стрілець, що був полонений поляками, пізніше слухач Львівського «таємного» університету), незмінний редактор «Української музики» З. Лисько у 1944-му опинився спочатку у Західній Німеччині, а в 1960 р. емігрував до США, де став членом НТШ Америки, головою Музикологічної секції УВАН¹⁹.

---

¹⁹ У науковій спадщині З. Лиська виділяються: «Музичний словник» (Стрий, 1933), «Український музичний лексикон» (1947, бл. 400 с.), «Схема протоісторії української музики» (Братислава, 1945. 56 с.), «Матеріали до бібліографії та історії української музики» (1947–1961). Менші статті: «Йонійські ритми в українських народних піснях» (Мюнхен, 1957, рукоп.), «Тетракордові елементи в українській народній мелодії» (Вісті. Міннеаполіс, 1965, № 4), «Античні елементи в українській народній пісенності» (20 с., рукоп.). Десятитомник «Українські народні мелодії» – 11 447 мелодій із їхніми текстами – одне з найбільших видань цього роду в світовій літературі. У публіцистичному «портфелі» З. Лиська – аналітичні статті про діячів української музичної культури О. П. Бажанського, О. Кошиця, Ф. Якименка, Н. Нижанківського, О. Носалевича, В. Барвінського, В. Косенка, Р. Придаткевича, Р. Савицького, М. Фоменка, які друкувалися на початку 1950-х рр. у Мюнхені у виданнях «Український самостійник», «Християнський голос», «Сучасна Україна».

Член Музикознавчої комісії В. Витвицький, котрий у 1940–1941 рр. працював на посаді доцента кафедри історії музики Львівської консерваторії, вів музичний відділ Львівського радіо, одночасно 1940–1941 був науковим співробітником Інституту українського фольклору АН УРСР, наприкінці Другої світової війни емігрував до Німеччини. У 1946 р. переїхав до м. Детройта (шт. Мічиган, США), де викладав у Музичному інституті. За внесок у розвиток музичної науки був обраний дійсним членом НТШ Америки (1960)²⁰.

В кінці 1930-х років виїхав до Варшави Й. Хомінський – активний дописувач журналу «Українська музика», заступник секретаря Музикологічної комісії. У Польщі він став професором Варшавського університету, присвятивши себе теорії та історії світової та польської музики.

Перша українська жінка-музикознавиця С. Туркевич-Лукіянович, яка у 1935–1939 рр. викладала гармонію й фортепіано у Вищому музичному інституті ім. Лисенка у Львові, а з 1939 р. – в консерваторії, у 1944 р. виїхала спочатку до Відня, а через рік назавжди до Англії, де зосередилася на композиторській творчості, а відтак і померла.

Трагічна доля спіткала композитора, музикознавця, педагога, лектора, музичного рецензента, секретаря Музикознавчої комісії НТШ Б. Кудрика. З початком війни він залишався у Львові, проте 1944 р. виїхав до Відня, де його заарештували «радянські» каральні органи і заслали до концтабору «Дубравлаг» у Мордовію, звідки композитор уже не повернувся.

---

²⁰ У доробку В. Витвицького виділяються праці: Взаємини М. Лисенка з І. Франком. Львів, 1942. 39 с.; Михайло Гайворонський: Життя і творчість. Нью-Йорк, 1954; М. С. Березовський. Джерсі-сіті, 1974. 95 с.; Музичними шляхами: Спогади. Мюнхен, 1989; Антін Рудницький музичний критик і музикознавець (Передмова). *Антін Рудницький. Про музику й музик.* Нью-Йорк, 1980. С. 7–11; Гетьман Кирило Розумовський – музичний меценат. *Збірник на пошану Григорія Китастого.* Нью-Йорк, 1980. С. 56–61; Дмитро Миколайович Ревуцький. *Сучасність*, 1981. Березень-квітень; До питання українсько-польських взаємин. *Українське життя* (Чикаго). 1978. 1 квіт.; Інтернаціоналізм та його вороги. *Свобода.* 1982. 29–31 грудня; Історія музики XVIII–XIX сторіч. *Енциклопедія Українознавства.* Мюнхен-Нью-Йорк, 1949. С. 869–873; Микола Лисенко учитель. *Пропам'ятна книга Українського Музичного Інституту в Америці.* Нью-Йорк, 1963. С. 65–68; Мистці з України. *Нові дні.* 1976. Груд.; Музика і політика. *Свобода.* 1984. 27–29 бер.; Музичний портрет Павла Гичини. *Сучасність.* 1982. Січень-лютий; Музичні шестидесятники. *Новий шлях.* 1967. 4 лют.; Порфир Демущийський лікар і музика. *Свобода.* 1952. 8 черв.; У роковини Кирила Стеценка. *Новий шлях.* 1972. 6 трав.; Фортепіанова музика Нестора Нижанківського. *Свобода.* 1985. 17 трав.; Франц Ліст. *Новий час.* 1936. 17–18 груд.; Фридрих Шопен і українська народна пісня. *Свобода.* 1949. 21 груд. Більше у: Бібліографія наукових праць і публікацій Василя Витвицького. Витвицький В. *За океаном: Збірник ст.* Львів : ЛО СК України, Музикознавча комісія НТШ, 1996. С. 120–125.

До молодшої (порівняно з членами-засновниками Музикознавчої комісії НТШ) генерації належить Мирослав Антонович. Його наукова творчість розвинулася вже в еміграції. Закінчивши музикологію в А. Хибінського, зовсім молодий музикознавець під час війни продовжив навчання у Відні. З 1948-го жив у Голландії. Там, в Утрехтському університеті, поновив музикознавчі студії, а опісля залишився працювати в його Музикологічному інституті. За заслуги перед музичною наукою (6 монографій, десятки наукових статей з історії української музики²¹) М. Антонович був обраний членом Міжнародної організації музикознавців та Голландської музикознавчої спілки, а 15 квітня 1984 р. дійсним членом НТШ.

Не кожен із колишніх членів Музикознавчої комісії (як С. Туркевич-Лукаїнович чи О. Хомінський) зберіг зв'язок із НТШ. Але діяльність інших – окрема важлива сторінка в історії українського музикознавства і Музикознавчої комісії НТШ.

Вчені, котрі обрали місцем свого проживання європейські країни, старалися не втрачати комунікацію між собою. Однією з її форм був зв'язок через НТШ в Європі з осідком у Сарселі біля Парижа. Під головуванням професора В. Кубійовича НТШ в Європі координувало діяльність українських учених, розсіяних у різних країнах: Франції, Німеччині, Італії, Великобританії, Бельгії, Іспанії, Голландії. Звичайно, фізична віддаленість інтелектуалів не сприяла їх спільній плідній праці на новій землі. Але, попри відсутність необхідних джерел і літератури, наші вчені шукали найменших можливостей працювати для української науки. І старання мали успіх. Силами членів НТШ Америки, НТШ Канади, НТШ Європи вдалося підготувати й видати кілька чергових томів «Записок НТШ», а також реалізувати найбільший проєкт НТШ Європи – Енциклопедію українознавства (ЕУ) (ред. В. Кубійович).

У закордонних «Записках НТШ» українські митці діаспори опублікували кілька музикознавчих статей, тематика яких не

---

²¹ Серед них: Кошиць Олександр Антонович – композитор церковної музики і диригент. Вінніпег, 1975. 96 с.; Станіслав Людкевич: композитор, музиколог. Рим, 1980. 68 с.; Значення української партесної музики для російської музичної культури XVII–XVIII ст. *Збірник на пошану Григорія Китастого* / заг. ред. Я. Гурського, муз. ред. В. Витвицького. Нью-Йорк, 1980. С. 39–55; Дещо про українську церковну монодію та про назви знаменний і київський розспів. *Науковий збірник УВУ на пошану проф. д-ра В. Янева*. Мюнхен, 1983. Т. 10. С. 147–170; Поліфонічна музика в українських церквах у добу Козаччини. *Intrepido pastori*: наук зб. на честь Блаженнішого Патріярха Йосифа в 40-ліття вступлення на галицький Престіл 1. 11. 1944. Рим, 1984. С. 595–611; Питомності українського церковного співу. *Збірник праць Ювілейного наук. конгресу в 1000-ліття Хрещення Руси-України* / за ред. В. Янева. Мюнхен, 1988–89. С. 458–74 та ін. Більше у: Гнатишин О., Ю. Ясіновський. Антонович Мирослав. *Наукове товариство імені Шевченка: Енциклопедія*. Том 1: А-Бібл. Київ – Львів – Тернопіль, 2012. С. 205–206.

передбачала використання потрібних джерельних матеріалів (що залишалися на Батьківщині), але задовольняла інтереси місцевої культурної інтелігенції²². Такими були статті М. Антоновича «Українські співаки на Московщині в 17 ст.»²³, Р. Придаткевича «Тарас Шевченко в історії української і європейської музики 19-го сторіччя»²⁴, П. Цимбалістого «Українські релігійно-культурні впливи на Московщину (17–18 ст.)»²⁵, а також розвідка дійсного члена НТШ у США Василя Лева про музику в житті і творчості Богдана Лепкого²⁶.

Величезним досягненням стало друкування «Енциклопедії українознавства». З 1949 аж до 1985 р. побачили світ кількатомні її видання українською мовою (14 тт.) та скорочений варіант англійською (7 тт.). Музикознавці діаспори теж брали участь у цих проєктах. Як сьогодні відомо, «керівництво підготовкою матеріалів та зв'язок із головною редакцією ЕУ здійснював З. Лисько. Автори постійно контактували...»²⁷. Чи не найактивнішим дописувачем був В. Витвицький, котрий написав до «Енциклопедії українознавства. Загальної частини» статті «Історія музики. XVIII–XIX ст.»²⁸ і «Музичне виконавство»²⁹.

---

²² Дет. у: Мельник О. [Гнатишин] Музичне мистецтво на сторінках «Записок Наукового товариства ім. Шевченка. Бібліографія музикалії у «Записках Наукового товариства ім. Шевченка» (1892–2001). *Записки НТШ*. Львів, 2009. Т. CCLVIII: Праці Музикознавчої комісії. С. 433–440.

²³ Антонович М. Українські співаки на Московщині в 17 ст. *Записки НТШ*. Париж; Нью-Йорк; Мюнхен; Торонто, Сідней, 1962. Т. CLXIX: Праці Філологічної та Історично-філософської секцій. Збірник на пошану Зенона Кузели / за ред. В. Янева. С. 301–315.

²⁴ Придаткевич Р. Тарас Шевченко в історії української і європейської музики 19-го сторіччя *Записки НТШ*. Нью-Йорк, Париж, Торонто, 1962. Т. CLXXVI: Тарас Шевченко. *Збірник доповідей Світового Конгресу Української Вільної Науки для вшанування сторіччя смерті патрона НТШ*. С. 121–147.

²⁵ Цимбалістий П. Українські релігійно-культурні впливи на Московщину (17–18 ст.). *Записки НТШ*. Мюнхен; Рим; Париж, 1966. Т. CLXXXI: Релігія в житті українського народу. С. 157–178.

²⁶ Лев В. Богдан Лепкий, 1872–1941. Життя і творчість. *Записки НТШ*. Нью-Йорк; Париж; Сідней, Торонто, 1976. Т. СХСІІІ: Філологічна секція. Ч. І: Музика в житті і творчості Богдана Лепкого. С. 111–114.

²⁷ Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga, 2020. P. 163–186.

²⁸ Витвицький В. Історія музики. XVIII–XIX ст. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні. Київ, 1995. Т. 3. С. 869–873; Wytwysky W. History of Ukrainian Music. Eighteenth and Nineteenth Centuries. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia*. Toronto, 1971. Vol. II. P. 582–588.

²⁹ Витвицький В. Музичне виконавство *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні. Київ, 1995. Т. 3. С. 876–879; Wytwysky W. Musical performance. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia*. Toronto, 1971. Vol. II. P. 593–600.

Перу З. Лиська належать там три гасла: про народну музику³⁰, про український гімн³¹ та історію української музики XI–XVII ст.³². В енциклопедії також вміщено статтю Н. Нижанківського про українські народні музичні інструменти³³ з їх описом та зображеннями, характеристикою колективного музикування.

Та ж робота знайшла своє продовження й у 11 тт. «Енциклопедії українознавства (словниковій частині)». У ній авторами гасел про музичне мистецтво стали В. Витвицький, З. Лисько, Р. Савицький.

«Енциклопедія української діаспори» була задумана як 7-томний глобальний проєкт, призначений відобразити інформацію про українців, які проживають за межами України по всьому світу. Першим, у 1995 р., вийшов у Києві том «Австрія, Азія та Африка». Музикознавчі статті до нього писали Вірко Балей, Андрій Горняткевич, члени НТШ Америки Альберт Кіпа, Степан Максимюк, Роман Савицький (мол.), Наталя Соневицька, Андрій Шуль та ін.³⁴

Окрім власної поточної дослідницької роботи та енциклопедичної діяльності українські музикознавці діаспори, зокрема НТШівці, шукали й інших шляхів поширення інформації про історію національної музичної культури. Наприклад, у 1971 р. О. Залеський уклав і видав у Мюнхені «Малу українську музичну енциклопедію»³⁵, що стала першим українським персоналізованим інформаційним довідником. Корисними стали також біобібліографічні довідники про українських композиторів Марії Дитиняк, Ігора та Наталії Соневицьких³⁶. Як оцінила

---

³⁰ Лисько З. Народна музика. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні. Київ, 1994. Т. 1. С. 273–279; Lysko Z. Folk music. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia*. Toronto, 1963. Vol. I. P. 371–378.

³¹ Лисько З. Український гімн. *Там само*. Т. 1. С. 33–34.

³² Лисько З. Історія музики. XI–XVII ст. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні*. Київ, 1995. Т. 3. С. 868–869; Lysko Z. History of Ukrainian Music: Eleventh to Seventeenth Centuries. *Ukraine. A Concise En-cyclopaedia*. Toronto, 1971. Vol. II. P. 579–582.

³³ Нижанківський Н. Народні музичні інструменти. *Там само*. Т. 1. С. 279–282; Nyzhankivsky N. Folk instruments. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia*. Toronto, 1963. Vol. I. P. 379–383.

³⁴ Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga, 2020. P. 172.

³⁵ Залеський О. Мала українська музична енциклопедія. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1971. 125 с. Його перу також належить стаття «Гнат Хоткевич і відродження бандури на західноукраїнських землях» (*Збірник на пошану Григорія Китастого*. Нью-Йорк, 1980. С. 67–71).

³⁶ Дитиняк М. Українські композитори: біо-бібліографічний довідник. Едмонтон: Альбертський університет, 1986. 160 с.; Sonevyts'kyi I., Palidvor-Sonevyts'ka N. Dictionary of Ukrainian Composers. L'viv: Union of Ukrainian Composers, 1997. 336 p.

Г. Карась, «Довідник М. Дитиняк був одним із перших видань такого роду, адже західний світ отримав відомості про композиторів, які працюють в Україні, а українці довідалися про композиторів діаспори. Словник Соневицьких, виданий англійською мовою, значно розширив доступ до унікальних відомостей, адже подавав інформацію про українських композиторів (XVII–XX ст.) як на материковій Україні, так і за її межами, вводив у науковий обіг закордонні джерела, невідомі в Україні факти із життя і творчості композиторів діаспори»³⁷. Значним проектом стало й перевидання І. Соневицьким єдиної на той час узагальненої історії української музики, якою була одноіменна книга М. Грінченка³⁸. Непоміченим не залишився й збірничок статей та рецензій п. н. «Проблеми музичної історіографії», що став відгуком на появу книжки А. Рудницького «Українська Музика»³⁹.

Проте важливо було не обмежуватися англомовним світом і музикознавці звернули увагу на іншомовні довідкові видання. Тут також чекало неоране поле. Тож музичний бібліограф і музикознавець зі США, член НТШ Америки Р. Савицький (мол), котрий скрупульозно аналізував великі енциклопедичні видання, неодноразово звертався до редакцій із проханням виправити виявлені неточності чи помилки щодо української музики. У підсумку – сам вніс до деяких (“The International Cyclopedia of Music and Musicians” (Нью-Йорк, 1975 р.), «The New Grove’s Dictionary of Music and Musicians” (Лондон, 1980 р.)) суттєві уточнення про українських митців. Загалом завдяки Р. Савицькому було перевірено і виправлено бл. 250 джерел, у яких тенденційно неправильно подавалася національна приналежність М. Березовського, Ф. Якименка, Б. Лятошинського, В. Косенка, Л. Ревуцького (їх називали росіянами), В. Барвінського (мадяром) та ін.⁴⁰

У Європі М. Антонович плідно співпрацював із німецьким виданням «Музика в минулому і сьогоденні» (“Die Music in Geschichte und Gegenwart”. Kassel, 1949–1968), куди посилав бібліографії українських митців. Він також писав гасла для фламандської енциклопедії музичної

---

³⁷ Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga, 2020. P. С 172.

³⁸ Грінченко М. Історія української музики. Київ, 1922. 278 с.; перевидання: Нью-Йорк : видання УМІ в Нью-Йорку, 1961. 192 с.

³⁹ Проблеми музичної історіографії: Статті та рецензії Д. Гординської-Каранович, І. Ковалева, З. Лиська, І. Соневицького. Нью-Йорк, 1965. 55 с.

⁴⁰ Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga, 2020. P. 174.

історії і музичної термінології “Algemene Muziek-Encyclopedie” (Антверпен-Амстердам, 1957–1972), для інших довідкових видань.

Український музикознавець і скрипаль дійсний член НТШ (1977) Аристид Вирста⁴¹ активно дописував до тритомової французької “Encyclopedie de la musique” (Париж, 1958–1961), надрукувавши в ній приблизно 35 гасел-статей про українських музикантів і окрему статтю про українську музику, співпрацював із “Larousse de la musique” (1957)⁴².

Періодика – традиційно найбільш доступне для широкого загалу джерело інформації, яке також використовували українські музикознавці для інформування та популяризації українського мистецтва. Найактивнішим у жанрі музичної публіцистики був В. Витвицький, котрий багато років співпрацював із редакцією газети «Свобода» (Джерсі Сіті), був музичним редактором журналу «Сучасність» (Мюнхен-Нью-Йорк). Саме в той період тут найчастіше друкувалися статті на музичні теми як його самого⁴³, так і інших авторів (В. Барвінського, Ю. Фіали, Р. Савицького та ін.). Уважно стежачи за поступом музикознавчої думки в Україні, він рецензував і збірники наукових статей (київські «Сучасну музику», «Українське музикознавство»), і персональні монографії.

Певний час Музикознавчу комісію НТШ у США очолював Ігор Соневицький. Він, як і інші, брав участь в організації наукових конференцій, творчих зустрічей та концертів, найбільше тих, що присвячувалися ювілейним датам НТШ, Т. Шевченка. Це було ще однією формою донесення результатів своєї праці до наукового загалу діаспори.

Проте планово й систематично вести результативну злагоджено роботу ставало все важче: головно – через щораз меншу кількість у США самих фахових українських музикознавців. Приблизно з 1980-х років на американському континенті, як і в Європі (а саме там були найчисельніші українські громади), кількість фахівців – вихідців із України – у галузі музичної науки, які визнавали свою приналежність до НТШ, зменшилася до мінімуму. То було причиною остаточного занедбання у кінці 1990-х Музикознавчої комісії як організованої групи

---

⁴¹ А. Вирста – слухач Віденського (1945–1947) та Паризького (1953–1955) університетів, Віденської (1946) і Паризької (1948–1949) консерваторій, захистив докторат у Сорбоні «Скрипкова педагогіка у 19 ст.» (Париж, 1974).

⁴² Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga, 2020. P. 173.

⁴³ В. Витвицький дописував і до інших еміграційних видань: «Арки» (Мюнхен, Німеччина), «Детройтських вістей» (Детройт, США), «Вістей» (Сан Пауло, шт. Міннесота, США), «Музичних вістей» (Міннеаполіс, США), «Нового Шляху» (Вінніпег, Канада), «Нових днів» (Торонто, Канада), польського журналу “Kultura” (Париж).

вужьких фахівців-науковців⁴⁴. Інші діячі музичної культури (композитори, виконавці) долучалися до членів Історично-філософських комісій, або утворюючи об'єднані музично-мистецькі осередки, проявляючи свою приналежність до НТШ властивими їм формами діяльності, часто забуваючи про визначальну специфіку Товариства – науковість.

Так і сьогодні, «серед членів Управи НТШ Америки є відомі композитори Вірко Балеї (перший віцепрезидент, він же керівник музико-мистецтвознавчої секції), Леонід Грабовський (очолює її контрольну комісію). Членами-кореспондентами НТШ є оперна співачка Христина Карпевич, піаніст Павло Гінтов, композитор Андрій Легкий, скрипалька Соломія Сорока»⁴⁵, працює дійсний член НТШ Америки Андрій Шуль та ін.

В осередку НТШ в Канаді продовжують працювати музикознавці Дагмара Дувірак і Василь Сидоренко, інші діячі музичного мистецтва.

3. «Радянський» період

Тим часом в Україні післявоєнна наука про музику розпочала свій складний і навіть болісний період. Наскрізь ідеологізоване, зусібіч регламентоване українське музикознавство шукало форми свого співжиття із системою, що вимагала цілковитого підкорення незмінним партійним настановам. Розвиватися у цьому «прокрустовому ложі» українській музичній науці було важко, бо вчені зазнавали важких випробувань і страждань. Навіть тоді, коли ідеологічний тиск послаблювався (як у час «хрущовської відлиги»), відновлювався, повертаючись до старих орієнтирів (роки «застою») або приховувався під гласністю, «соціалізмом із людським обличчям» для порятунку тоталітарної системи.

Великою проблемою було зведення музичної науки в стіни консерваторій, що призвело до її залежності від системи музичної освіти. Першочергова увага на професійні технології і прагматична націленість на «обслуговування» композиторської і виконавської майстерності не потребували пошукової роботи, дослідницької глибини, колегіального наукового дискурсу. Теорія як засадничий принцип будь-якої науки на багато років залишалася в основному у вигляді прикладної до виконавської практики.

---

⁴⁴ Як наслідок – у Ювілейному Збірнику наукових праць у 100-річчя НТШ і в 25-річчя НТШ у Канаді опублікована лише одна наукова стаття відомого медієвіста П. Маценка (Маценко П. Українська церковна музика. *Ювілейний Збірник наукових праць в 100-річчя НТШ і в 25-річчя НТШ у Канаді*. Торонто, 1997. С. 136–141.

⁴⁵ Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga, 2020. P. 177.

Тож на першому плані багато років були аналізи композиторського доробку на його відповідність потребам ідеологічного впливу на масового слухача. Змістовні наукові дискусії вийшли з ужитку української науки про музику (вони допускалися лише силами «обраних» (визнаних владою) московсько-ленінградських дослідників на сторінках головного в СРСР музикознавчого видання – журналу «Советская музыка»).

І все ж українські музикознавці знаходили можливості самостійно розвиватися. Короткочасне але відчутне «потепління» в суспільно-політичному житті 1960-х рр. сприяло певній переміні наукових тенденцій. Відтак з'явилася молода генерація науковців, які розпочали відродження забороненої тематики, оновлення наукової методології (наприклад, в етномузикології – в ставленні до фольклору як історичного джерела, матеріалу для дослідження культури й психології народу, а не тільки як інтонаційного джерела для композиторської творчості) (В. Гошовський, С. Грица). В музичній історіографії з'явився детальний опис багатьох важливих, але «забутих» проявів музичного життя з широким поіменним переліком учасників подій з огляду на їхнє значення в діяльності тих чи інших інституцій, колективів, товариств (О. Шреєр-Ткаченко, М. Загайкевич), започаткувалися вивчення музично-теоретичної й естетичної думки в Україні в XVII ст., дослідження співочої практики та музичної освіти, аналіз київської нотації (О. Цалай-Якименко), що через свою «оцерковленість» вимагали продуманого (старанно завуальованого) формулювання авторських умовиводів.

У 1980-і роки наполегливими зусиллями вчених розширювалося коло наукових зацікавлень: в етномузикології розвинулися діалектологія, музичне слов'янознавство, кібернетична етномузикологія (В. Гошовський), соціологічний аспект, комплексне багаторівневе вивчення епіки як відображення способу музичного мислення українців (С. Грица). Тим намічалася долання узвичасної наукової стагнації і навіть деградації української етномузикології, як і фольклористики загалом⁴⁶.

Музична історіографія демонструвала початок вивчення ренесансно-барокового (київського) мусикійського пінія на прикладі ірмолояного жанру, спочатку завуальоване під давню музичну освіту (Ю. Ясіновський), а також партесного стилю на прикладі українських хорових концертів у 17–18 ст. (Н. Герасимова-Персидська). Неабияким проривом вважалося системне вивчення західної музики XX ст., розпочате надважкими зусиллями С. Павлишин. Накреслювалися й інші сфери

---

⁴⁶ Більше про це у: Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів, 2018. 600 с.

музичних зацікавлень, проте названі продовжили активно розвиватися вже у відродженому НТШ.

4. Відновлення Музикознавчої комісії НТШ

Ця доленосна для української науки подія відбулася 1989 р.: після тривалої вимушеної еміграції славна «фабрика думок» відновила працю в Україні. З-поміж ініціаторів відновлення НТШ був і музикознавець Ю. Ясіновський. Його стараннями майже відразу поновила свою діяльність і Музикознавча комісія, навколо якої великий ентузіаст української науки об'єднав відданих справі музикознавців. На установчих зборах, що відбулися 28 грудня 1989 р., було обрано Голову та секретаря комісії (ними стали відповідно тоді ще кандидат мистецтвознавства Ю. Ясіновський та музикознавець і бібліограф Ольга Осадця). Тоді ж накреслено програму діяльності Комісії та визначені пріоритетні напрями роботи вчених у руслі загальних завдань, що поставали перед музикознавством майбутньої незалежної України. «До найперших завдань Комісія віднесла дослідження про значення музики в системі духовної культури і менталітету українського народу, роль і місце української музичної культури в державотворчому процесі як в історичному аспекті, так і в умовах сьогодення»⁴⁷. Головні зусилля членів Комісії заплановано зосередити на вивченні історії української музики, передовсім давньої XV–XVII ст. та західноукраїнської XIX-першої половини XX ст. Було відзначено також потребу «окремого вивчення музично-виконавської проблематики в історичному розвитку, історії музично-естетичних поглядів, теоретичних концепцій українського музикознавства тощо»⁴⁸. Недарма й перша наукова конференція, що відбулася вже через рік, 7–8 грудня 1990 р., мала назву «Богогласник» в контексті української культури», об'єднавши навколо цієї теми дослідників суміжних сфер – окрім музикознавців також істориків, літературознавців, мистецтвознавців.

Окрім «внутрішніх» завдань виділили і «зовнішні» – «широко залучати українських науковців і вчених з-поза меж України – Білорусі, Росії, Польщі, Словаччини та інших країн, які працюють у галузі музичної україністики»⁴⁹.

Не зволікаючи науковці приступили до накопичення джерельної бази музикознавчих студій (описів музичних архівів (зокрема приватних), складання бібліо- та нотографій, упорядкування листування.

---

⁴⁷ Від редакторів тому. *Записки НТШ*. Т. ССXXVI: Праці Музикознавчої комісії. Львів, 1993. С. 7.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

Результатом такої роботи стало видання доти незаних праць, перевидання давніших закордонних. Завдяки ініціатору цієї справи Ю. Ясіновському наукова громадськість познайомила з публікаціями членів НТШ В. Витвицького, М. Антоновича, Б. Кудрика.

Не менш відповідальною й визначальною для членів Музикознавчої комісії від початку її відродження була підготовка до виходу в світ її першого тому «Записок НТШ». Це мало стати показником згуртованості українських музикознавців навколо Комісії і НТШ, декларацією нового – вільного від утисків і обмежень, національно визначеного – шляху розвитку української музичної науки. Тож у 1993 році побачив світ перший том Музикознавчої комісії (як сто двадцять шостий том «Записок НТШ» (531 с.)). За багаторічну науково-видавничу практику Товариства ухвалою Наукової Ради вперше окрему поважну книжку присвятили музичній культурі, що засвідчило надання пріоритетності тим наукам, які раніше залишалися в тіні серед гуманітарних досліджень в Україні. До збірника, що викликав чималий резонанс у науковому середовищі, ввійшли праці членів Музикознавчої комісії, інших провідних музикознавців, зарубіжних фахівців.

Добрий початок мав гарне продовження. Вже 1996-го побачив світ наступний, 232-й том «Записок» (Праць Музикознавчої комісії) (614 с.), у 2004-му ще один, 247-й (566 с.), через п'ять років, у 2009-му, підготовано четвертий (258-ий) том «Записок НТШ» (обсягом 590 с.). П'ятим том праць Музикознавчої комісії (480 с.), що склали 267 том «ЗНТШ», вийшов друком у 2014 р. Кожне видання мало свої особливості, залишаючись дзеркалом стану українського музикознавства (його пріоритетних напрямків, методологій, тематики).

Проте активна творча праця музикознавців не обмежувалася роботою над «Записками НТШ»: у перші десять років члени комісії на чолі з Ю. Ясіновським започаткували немало цікавих проєктів (наукових семінарів, круглих столів, конференцій, зустрічей, тематичних концертів), традицію проведення яких зберегли й надалі.

На початку 2000-х Музикознавчу комісію НТШ очолив доктор мистецтвознавства Олександр Козаренко – композитор, піаніст, музикознавець, професор Львівської музичної академії ім. М. Лисенка. Секретарем обрано кандидата мистецтвознавства, доцента академії, піаністку, музикознавця, музичного бібліографа Оксану Гнатишин. У засіданнях осередку активніше зазвучали наукові доповіді на теми музичного виконавства, етномузикології.

Окрім колективної діяльності, музикознавці продовжували індивідуальну роботу в обраних напрямках, щораз розширюючи тематику

зацікавлень. Це відобразилося в написання монографій, створенні довідкових видань, підготовці дописів до «Вісника НТШ» та ін.

Чимало оригінальних у своєму роді праць побачили світ під грифом НТШ⁵⁰: В. Витвицького, О. Гнатишин, С. Грици, Т. Дубровного, А. Карп'яка, Н. Кашкадамової, Л. Кияновської, О. Козаренка, О. Мартиненко, О. Письменної, котрі суттєво збагатили компендіум української музикознавчої думки.

У «Віснику НТШ» члени Музикознавчої комісії НТШ публікували і ювілейні силуетки, і повноцінні наукові розвідки, і портрети діячів музичної культури, рецензії на поважні видання, повідомлення, некрологи. Впродовж понад трьох десятиліть активними дописувачами до видання є Ю. Ясіновський, У. Граб, Я. Горак, Н. Кашкадамова, О. Козаренко, Л. Кияновська та інші.

В останні роки чи не найважливішим видавничим проектом НТШ в Україні стала багатотомна «Енциклопедія НТШ». Вона була задумана ще у 1990-х роках (одразу після відновлення матірнього Товариства у Львові) Головою Товариства О. Романівим та Науковим секретарем О. Купчинським як фундаментальна книга знань про найдавніше наукове громадське товариство в Україні. У 2001 р. до постійної робочої групи долучилася музичний бібліограф член Музикознавчої комісії О. Гнатишин, яка до 2004 р. уклала «Словник назв гасел» загальним числом понад 5 тис., у 2008 р. завершила впорядкування «Списку імен закордонних членів НТШ» усіх років, що охопив 279 осіб. Під керівництвом відповідального редактора О. Купчинського на сьогодні видані чотири томи унікальної «Енциклопедії НТШ», авторами гасел у якій є також і члени Музикознавчої комісії та її симпатички О. Гнатишин, Т. Коноварт, Л. Корній, Я. Горак, У. Граб, Ю. Медведик, М. Новакович, О. Осадця, І. Довгалюк, Л. Лехник, Н. Кашкадамова.

Важливою складовою багатогранної роботи була і залишається підготовка розгорнутих тематичних доповідей для різних зібрань Комісії і НТШ загалом. Так, на Пленарних засіданнях Березневих наукових сесій та щорічних Загальних зборах НТШ успішно виступали О. Цалай-Якименко, О. Козаренко, Ю. Ясіновський, Л. Кияновська, С. Павлишин, Ю. Медведик, І. Довгалюк.

До засідань Музикознавчої комісії в рамках традиційних Березневих наукових сесій завжди залучені усі її члени, а також запрошені гості.

---

⁵⁰ Див., зокрема: Каталог видань Наукового Товариства ім. Шевченка. 1990–2007 рр. (135-річчю Наукового товариства ім. Шевченка в Україні присвячується) / Укладачі: В. Майхер, І. Мельничук. Львів, 2008. 89 с.

Лише починаючи з 1999 року на 59-ти таких заходах було виголошено близько 407 доповідей⁵¹.

Поточна робота передбачає кілька засідань упродовж календарного року. Найчастіше вони присвячуються ювілеям видатних учених, митців, часто передбачають презентації нових видань, обговорення науково-музичних подій.

Окрім «внутрішніх» заходів Музикознавча комісія виступала також організатором «зовнішніх» наукових подій у співпраці з іншими науковими інституціями України та з-за її меж: найчастіше – Інститутом літургії Українського Католицького Університету, Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Спілкою композиторів України, кафедрою музичної україністики та медієвістики Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка. Продовжується співпраця з Кафедрою славістики Баварського університету у Вюрцбурзі (керівник проф. Крістіан Ганнік), розпочата завдяки ініціативі Ю. Ясіновського ще в 1990-і рр.

Значне місце в діяльності членів Музикознавчої комісії займають виступи з доповідями на численних Міжнародних і Республіканських конференціях в різних містах України та за її межами (у Вроцлаві, Ченстохові, Познані, Перемишлі, Бидгощі (Польща), Любляні (Словенія), Лейпцігу (Німеччина)).

Вчені підтримують тісні зв'язки з науковцями Києва, Тернополя, Івано-Франківська, Одеси, наслідком чого є їхня участь у традиційних наукових заходах колег (щорічних Міжнародних науково-творчих конференціях «Музичне мистецтво та культура: Захід-Схід» (Одеса, ОНМА ім. Нежданової), «Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях» (Київ : НМАУ ім. П. Чайковського) та ін.

У співпраці з ЛНМА ім. М. Лисенка, факультетом культури і мистецтв Львівського національного університету імені І. Франка, Українським католицьким університетом, Львівською національною науковою бібліотекою ім. В. Стефаника, зарубіжними інституціями Музикознавча комісія й сама організує цікаві заходи – міжнародні і міжвузівські наукові семінари, науково-практичні конференції.

Музикознавча комісія – одна з небагатьох у структурі НТШ, яка завдяки почину свого першого Голови Ю. Ясіновського організувала й багато років плекала свою Молодіжну секцію. Рівняючись на старших колег (видатних українських вчених-музикознавців, які принесли визнання музичній науці), вони набиралися дослідницького досвіду, практики наукових виступів. За заслуги перед українською музичною наукою чимало вчених були обрані дійсними членами НТШ. В різні

---

⁵¹ Джерело – буклети Програм Березневих наукових сесій НТШ за 1999–2022 роки.

роки ними стали: О. Залеський (НТШ Америки), В. Витвицький (1963, НТШ Америки), Р. Придаткевич (1970-ті, НТШ Америки), А. Вирста (1977, НТШ Європи), М. Антонович (1984, Голландія, НТШ Європи), Ю. Ясіновський (1992, Львів, Україна), С. Павлишин (1992, Львів, Україна), О. Цалай-Якименко (1992, Полтава-Львів, Україна), М. Крушельницька (2005, Львів, Україна), Л. Кияновська (2006, Львів, Україна), Н. Кашкадамова (2006, Львів, Україна), О. Козаренко (2002, Львів, Україна), Ю. Медведик (2015, Львів, Україна), С. Грица (2017, Київ, Україна), О. Гнатишин (2019, Львів, Україна), Б. Кіндратюк (2022, Івано-Франківськ, Україна). Почесним членом НТШ у 1989 р. став Народний артист України, Герой України М. Колесса.

Сьогодні Музикознавча комісія НТШ налічує 21 члена, з яких 7 – дійсні. Вони продовжують славні традиції попередників – корифеїв і подвижників української музичної науки.

ВИСНОВКИ

Понад 85-літня історія Музикознавчої комісії Наукового товариства імені Шевченка доводить, що попри перешкоди (війну, знищення належної матеріальної бази та брак фінансування, зміну влад, територіальну розпорошеність музикознавців країнами світу), її члени наполегливо, в міру можливостей і сил, працювали над розвитком української музичної науки. З моменту створення Комісії у 1936 р. основними *напрямами наукових зацікавлень* музикознавців були історія української музичної культури й освіти (з особливою увагою до музичної медіє-вістики) та етномузикологія. В їх предметних осягах розвивалися джерелознавство, біографістика, бібліо- та нотографія, дискографія, стилістика музичної мови (особливо Лисенкознавство), виконавство, в останні роки – органологія, філософія музики, дослідження сучасної авангардової музики, історія музичної науки та ін. Значне місце в діяльності НТШівців в Україні та за кордоном займали також енциклопедистика, словникарство, музична термінологія.

Основними *формами організації та популяризації музичної науки* були для членів Комісії підготовка та проведення різного роду конференцій, конгресів, семінарів; написання монографій, статей у періодиці, виступи з доповідями на наукових зібраннях.

Встановлено, що попри зміну завдань, які в різний час стояли перед українськими музикознавцями, ними зроблено значний внесок у розвиток української музичної науки (її методології, тематики, популяризації), що заслуговує на повагу і подальше вивчення.

АНОТАЦІЯ

Відтворення складної історії української музичної науки передбачає вивчення важливого осередку діяльності її представників. Продемонстровано, що, не зважаючи на складні перипетії української історії (зміна влад, війни, бездержавність, еміграція) впродовж багатьох десятиліть музикознавці наполегливо творили й розвивали свою галузь науки. Встановлено, що члени першого складу Музикознавчої комісії змогли створити свій осередок в установі академічного типу, виділити важливі для української музичної науки завдання і далі перспективи, заснувати свій періодичний орган «Українська музика» з можливістю публікувати в ньому результати персональних наукових досліджень у сфері народної та авторської музики. В умовах еміграції члени Музикознавчої комісії не втратили зв'язок з НТШ та українською наукою, збагативши її оригінальними здобутками, а ще – популяризуючи українську музику в світовому культурному просторі. Відновлення Музикознавчої комісії забезпечило свободу наукової діяльності, дуже обмежену в умовах тоталітаризму СРСР. Доступними стали усі форми розвитку науки, тематика, методологія.

Література

1. Антонович М. Українські співаки на Московщині в 17 ст. *Записки НТШ*. Париж, Нью-Йорк, Мюнхен, Торонто, Сідней, 1962. Т. CLXIX: Праці Філологічної та Історично-філософської секцій. *Збірник на пошану Зенона Кузеля* / за ред. В. Янева. С. 301–315.
2. Бібліографія наукових праць і публікацій Василя Витвицького. Витвицький В. *За океаном* : збірник ст. / ред-упоряд. Ю. Ясинівський. Львів : ЛО СК України, Музикознавча комісія НТШ, 1996. С. 120–125.
3. Витвицький В. Історія музики. XVIII–XIX ст. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні. Київ : Віпол, 1995. Т. 3. С. 869–873; Wytwycy W. History of Ukrainian Music. Eighteenth and Nineteenth Centuries. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia* / Edit. by V. Kubijovuč. Toronto, 1971. Vol. II. P. 582–588.
4. Витвицький В. Музичне виконавство. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Репринтне відтворення видання 1949 р. Перевидання в Україні. Київ : Віпол, 1995. Т. 3. С. 876–879; Wytwycy W. Musical performance. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia* / Edit. by V. Kubijovuč. Toronto, 1971. Vol. II. P. 593–600.
5. Від редакторів тому. *Записки НТШ*. Т. CCXXVI: Праці Музикознавчої комісії. Львів : НТШ, 1993. С. 7.

6. Від редакції. *Українська музика: Науковий часопис*. Ч. 1. Львів, 2011. С. 6.

7. Від упорядників. *Місячник «Українська музика» (1937–1939): Систематичний покажчик змісту журналу / упоряд. Р. Мисько-Пасічник, В. Пасічник*. Львів, 2003. С. 3–7.

8. Витвицький В. За океаном. Львів, 1996. 132 с.

9. Гнатишин О., Ю. Ясіновський. Антонович Мирослав. *Наукове товариство імені Шевченка: Енциклопедія*. Том 1: А-Бібл. Київ, Львів, Тернопіль, 2012. С. 205–206.

10. Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів, 2018. 600 с.

11. Горак Я. Протоколи засідань Музикознавчої комісії НТШ. *Українська музика*. 2018. Ч. 2 (28). С. 121–134.

12. Грінченко М. Історія української музики. Київ : Спілка, 1922. 278 с.; перевид.: Нью-Йорк : видання УМІ в Нью-Йорку, 1961. 192 с.

13. Дитиняк М. Українські композитори: біо-бібліографічний довідник. Едмонтон : Альбертський університет, 1986. 160 с.; Sonevyts'kyi I., Palidvor-Sonevyts'ka N. *Dictionary of Ukrainian Composers*. L'viv : Union of Ukrainian Composers, 1997. 336 p.

14. Залеський О. Мала українська музична енциклопедія. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1971. 125 с.

15. Залеський О. Гнат Хоткевич і відродження бандури на західноукраїнських землях. *Збірник на пошану Григорія Кутастого / заг. ред. Я. Гурського, муз. ред. В. Витвицького*. Нью-Йорк, 1980. С. 67–71.

16. Карась Г. В. Внесок музикознавців у розбудову Наукового товариства імені Шевченка в діаспорі. *Modern culture studies and art history: an experience of Ukraine and EU: Collective monograph*. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2020. P. 163–186. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-72-3.10>

17. Каталог видань Наукового Товариства ім. Шевченка. 1990–2007 рр. (135-річчю Наукового товариства ім. Шевченка в Україні присвячується) / укладачі: В. Майхер, І. Мельничук. Львів, 2008. 89 с.

18. Книга протоколів Союзу Українських Професійних Музик у Львові. *Союз Українських Професійних Музик у Львові: Матеріали і документи*. Львів, 1997. С. 61–139.

19. Колесса Ф. [Рец. на публ.] "Kultur und Schallplatte". *Mitteilungen der Carl Lindström Aktiengesellschaft, Kultur-Abteilung*. Berlin, 1931. № 11–12. *Записки НТШ*. Т. 155: Праці Філологічної секції. Львів, 1937. С. 352–353.

20. Колесса Ф. [Рец. на публ.]. Lachmann Robert. *Von der Kunstmusik des vorderen Orients*. *Записки НТШ*. Т. 155: Праці Філологічної секції. Львів, 1937. С. 353–354.

21. Колесса Ф. [Рец. на публ.]. Sachs Curt. Südostasiatische Orchester. *Записки НТШ*. Т. 155: Праці Філологічної секції. Львів, 1937. С. 353.
22. Крупякевич Р. De hymnographia Mariana in Ecclesia Graeca. *Записки НТШ*. Т. 121. 1914. С. 1–62; Т. 123–124. 1917. С. 1–56.
23. Лев В. Богдан Лепкий, 1872–1941. Життя і творчість. *Записки НТШ*. Нью Йорк; Париж; Сідней, Торонто, 1976. Т. 193: Філологічна секція. Ч. I: Музика в житті і творчості Богдана Лепкого. С. 111–114.
24. Лисько З. Народна музика. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Перевид. в Україні. Київ: Віпол, 1994. Т. 1. С. 273–279; Lysko Z. Folk music. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia* / Edit. by V. Kubijovuč. Toronto, 1963. Vol. I. P. 371–378.
25. Лисько З. Український гимн. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Перевид. в Україні. Київ: Віпол, 1994. Т. 1. С. 33–34.
26. Лисько З. Історія музики. XI–XVII ст. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Перевид. в Україні. Київ: Віпол, 1995. Т. 3. С. 868–869; Lysko Z. History of Ukrainian Music: Eleventh to Seventeenth Centuries. *Ukraine. A Concise Encyclopaedia* / Edit. by V. Kubijovuč. Toronto: University of Toronto Press, 1971. Vol. II. P. 579–582.
27. Маценко П. Українська церковна музика. *Ювілейний Збірник наукових праць в 100-річчя НТШ і в 25-річчя НТШ у Канаді*. Торонто, 1997. С. 136–141.
28. Мельник О. [Гнатишин]. Музичне мистецтво на сторінках «Записок Наукового товариства ім. Шевченка». *Записки НТШ*. Т. 258: Праці Музикознавчої комісії. Львів: НТШ, 2009. С. 434.
29. Мельник-Гнатишин О. Микола Лисенко і Наукове товариство імені Шевченка. *Записки НТШ*. Т. 247: Праці Музикознавчої комісії. Львів: НТШ, 2004. С. 363–375.
30. Місячник «Українська музика» (1937–1939): Систематичний покажчик змісту журналу / упоряд. Р. Мисько-Пасічник, В. Пасічник. Львів, 2003. 59 с.
31. Мороз М. Матеріали до хронології діяльності Наукового товариства ім. Шевченка (1873–1944 роки). *З історії Наукового товариства імені Шевченка: Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові*. Львів: НТШ, 1997. С. 280.
32. Наукове товариство імені Шевченка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_товариство_імені_Шевченка.
33. Нижанківський Н. Народні музичні інструменти. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Перевид. в Україні. Київ: Віпол, 1995. Т. 1. С. 279–282; Nyzhankivsky N. Folk instruments. *Ukraine*.

A Concise Encyclopaedia / Edit. by V. Kubijovyč. Toronto : University of Toronto pres, 1963. Vol. I. P. 379–383.

34. Придаткевич Р. Тарас Шевченко в історії української і європейської музики 19-го сторіччя. *Записки НТШ*. Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1962. Т. 176: Тарас Шевченко. Збірник доповідей Світового Конгресу Української Вільної Науки для вшанування сторіччя смерті патрона НТШ / За ред. В. Стецюка, Б. Кравців. С. 121–147.

35. Проблеми музичної історіографії: Статті та рецензії Д. Гординської-Каранович, І. Ковалева, З. Лиська, І. Соневицького. Нью-Йорк, 1965. 55 с.

36. Студинський К. [Рец. на публ.]. Стешко Федір. Ян Прач – один із перших збирачів і гармонізаторів українських мелодій. *Записки НТШ*. Т. 155: Праці Філологічної секції. Львів, 1937. С. 298.

37. Цимбалістий П. Українські релігійно-культурні впливи на Московщину (17–18 ст.). *Записки НТШ*. Мюнхен, Рим, Париж, 1966. Т. 181: Релігія в житті українського народу. С. 157–178.

Information about author:

Нnatyshyn Oksana Yevstafiivna,

Doctor of Art Criticism,

Associate Professor at the Department of General and Specialized Piano

М. V. Lysenko Lviv National Music Academy